

A4.1_octombrie_2023_Studii de caz privind dezvoltarea de abilități emoționale, consilierea socială/ vocațională a preșcolarilor/elevilor din grupul țintă constituit în județul Botoșani, pe categorii de vârstă și nevoi de servicii psiho-sociale, în vederea acordării de suport emoțional/psihologic pe durata implementării proiectului și pe perioada sa de sustenabilitate

STUDIUL DE CAZ privind VIOLENȚA ÎN RANDUL ELEVILOR

Am observat că, în societatea actuală ne confruntăm tot mai des cu fenomene de violență școlară. A califica un fapt ca violent înseamnă a emite o judecată de valoare asupra aceluiași fapt. Judecata corespunde unor norme sociale determinate de cultura unei societăți, dar ea se face și în funcție de valorile grupului de apartenență, dar, în același timp, ceea ce este resimțit ca violență de un elev de la o anumită școală poate trece neobservat în ochii elevilor de la alta școală. Important este și faptul că violența verbală nu este percepută în aceeași manieră de elevi și de profesori: elevii o minimalizează, în timp ce profesorii o supraevaluează.

Violența este acțiunea în sine, dezorganizarea brutală a personalității sau colectivității și afectează atât individul, cât și mediul în care acesta se manifestă, spre deosebire de agresivitate, care reprezintă potențialitatea ce permite dirijarea acțiunii și ține de gândire și analiză, fiind intrinsecă.

Violența nu este ereditară, dar este contagioasă...

În mediul școlar, din punct de vedere al percepției, întâlnim două tipuri de violență:

- **violențele obiective**, care sunt de ordinul penalului (crime și delict) și asupra cărora se poate interveni frontal; Poliția și Justiția sunt obligate, în acest caz, să colaboreze direct cu instituțiile școlare;
- **violențele subiective**, care sunt violente mai subtile, de atitudine, și care afectează climatul școlar. Sunt incluse aici atitudinile ostile, disprețul, umilirea, jignirea, sfidarea, lipsa de politete, absentele de la ore, refuzul de a răspunde la ore și de a participa la activități sau ceea ce unii autori numesc atitudini antiscolare.

O forma de violență extrem de răspândită în mediile școlare este violența verbală (*bullying-ul*) adică atacurile verbale, cât și intimidările (presiunea psihică) exercitate prin amenințări, injurii, umilinte.

Am observat însă, manifestări ale mai multor tipuri de violență în mediul școlar:

- Violența fizică, concretizată prin lovirea persoanelor, vătămarea fizică a acestora, deposedarea prin forță de bunuri etc;
 - Violența economică (materială), ce se răsfrânge asupra obiectelor din jur, asupra mobilierului școlar și a bunurilor altor persoane;
 - Violența psihică, ce are ca efect formarea complexelor de inferioritate la persoana agresată, și care se manifestă prin verbalizare, atitudini de respingere, izolare;
- Printre cauzele care determină comportamentul violent în rândul școlărilor, (multiple și greu de combătut) am reușit să argumentăm următoarele:
- Încă de la vârsta preșcolară, unii copii sunt martori ai violenței domestice (fizice, psihice) și fiind la vârsta la care își aleg și imită modelul de comportament, copilul își va însuși inconștient actele de violență ale adulților, le va reproduce în interacțiunea cu grădinița, grupul de prieteni sau școala, fiind convins că aceste atitudini sunt corecte și firești;
 - Deseori, din dorința de a fi populari, de a avea ceea ce familia nu le oferă sau pur și simplu de a se răzbuna pe colegii cu performanțe în diverse domenii, elevii apelează la teroare, deoarece nu cunosc pedepsele legale la care pot fi supuși. Tot în ciclul primar se formează/dezvoltă dorința copilului de a se evidenția; nereușind performanțe la învățătură, elevul va încerca să devină lider prin orice alte metode, apelând sau instigând la violență;
 - Provenind din medii sociale diferite, în clasele primare școlarii vor avea tendința de a-i exclude pe cei minoritari, cauzând astfel forme de violență;
 - Un alt factor de risc în devierea comportamentului copilului spre violență îl constituie mass-media, prin prezentarea realității ca pe un fapt banal, indiferent de gravitatea faptelor expuse și mai ales fără a accentua consecințele acestor violențe asupra celor ce le-au provocat. Mass-media expune acte de violență (atât în programele pentru copii, cât și în filme sau știri) în mare parte fără să stigmatizeze aceste acte, fără a sublinia caracterul imoral al agresiunilor.

- O mare parte din vină o are aici și familia, care permite contactul copilului cu televizorul, neexplicându-i ceea ce este etic și ceea ce constituie o abatere gravă de la normele sociale și civice. Neimplicarea familiei în dezvoltarea capacității de a discerne moralul de imoral, legalul de ilegal, are ca urmare însușirea de către copil a unor comportamente inadecvate vârstei și deseori negative. La rândul său, ajuns adult copilul va repeta greșeala părinților.

- În apariția fenomenului violentei școlare nu sunt de neglijat managementul defectuos al clasei, deficiențele de comunicare între cadrele didactice și elevi, neadaptarea practicilor educaționale la o populație școlară în continuă schimbare.

Aflat în colectivitate, elevul își va organiza jocul și activitatea având ca suport violența văzută și va fi influențat de aceasta.

Aceste comportamente se vor manifesta în societate cu predilecție în școală, deoarece colectivul este mai numeros (spre deosebire de grupul de joacă), vârstele sunt relativ apropiate și apare dorința copilului de a deveni (ca în familie) centrul atenției.

Sub eticheta violenței școlare se află o diversitate de forme de conduită: confruntarea verbală, poreclirea, tachinarea, ironizarea, imitarea în scop denigrator, refuzul de a colabora și de a cere ajutor, bruscarea, lovirea cu diverse obiecte, pălmuirea, împingerea, vătămarea corporală.

PREVENIRE ȘI COMBATERE

✓ Cadrele didactice trebuie să observe comportamentul elevilor pentru a putea preveni manifestările violente ale acestora prin discuții atât cu elevii în cauză, cât și cu familiile lor. Doar o bună colaborare a familiei cu personalul didactic va reuși prevenirea/stoparea/îndreptarea unor deviații comportamentale, deoarece cadrul legal nu permite școlii luarea unor măsuri extreme care să determine din partea elevului respectarea drepturilor celor din jur.

Școlii îi revine sarcina de a corija abaterile, de a defini clar diferența dintre moral și imoral, deoarece copilul se va manifesta în mediul școlar influențat de imaginile vizualizate.

Rolul învățătorului este acela de a omogeniza colectivul, de a-i determina să-și respecte colegii și cadrele didactice. Acest lucru se poate realiza prin dezbateri colective, prin

intermediul povestioarelor, prin acordarea de sarcini pe echipe. Școlarii trebuie învățați ce înseamnă a trăi în societate: a te înțelege reciproc, a asculta opiniile celor din jur, a exprima problemele în cuvinte nu în fapte, a lua decizii colective, și a te supune deciziei majorității, a-și controla pornirile violente.

✓ La nivelul clasei este indicată elaborarea unui regulament intern. Elevii sunt cei ce negociază regulile și stabilesc sancțiunile în cazul abaterilor. Trebuie stabilite reguli simple ce pot fi lesne înțelese și respectate.

✓ În condițiile în care situațiile de violență școlară nu pot fi rezolvate în mod direct prin acțiunea efectivă și imediată a cadrului didactic, se impune formarea unei echipe (în cadrul căreia să fie incluse atât cadrele didactice, cât și psihologul școlii, medicul, reprezentanți ai poliției, pompierilor, primăriei).

Această echipă ar putea preveni și combate acte de violență prin prezentarea faptelor și explicarea urmărilor acestora.

✓ O altă metodă de prevenire și combatere a violenței este elaborarea R.O.I., aducerea acestuia la cunoștință atât elevilor, cât și părinților și respectarea sa strictă. La înscrierea copilului în școală, părintele trebuie să semneze că este în acord deplin cu regulile școlii, reguli ce pot stabili de la scăderea notei la purtare, până la exmatricularea definitivă a elevului în cazul constatării unor fapte de violență ce ar periclita siguranța celorlalți.

✓ La nivelul școlii se pot înființa grupuri de dezbateri în care să se pună în discuție dificultățile muncii de formare a comportamentului prosocial al elevilor. Situațiile problemă expuse, de unul sau mai mulți profesori, să fie dezbătute în cadrul grupului.

✓ Înființarea în cadrul școlii a unui centru de consultanță cu părinții și elevii, unde să se poată depista, mediatiza și dezbate acte de violență școlară.

✓ Ca măsură de constatare a gradului de violență în școală este indicată supravegherea elevilor cu ajutorul sistemelor video. Astfel se pot monitoriza accesul în incinta școlii, comportamentul copiilor în pauze, perturbarea activităților cadrelor didactice de către alte persoane.

OBIECTIVE IDENTIFICATE:

- a) Determinarea cauzelor;
- b) Eliminarea cauzelor;

c) Determinarea expectantelor;

PREZENTAREA CAZULUI - SITUAȚIA ACTUALĂ

- Copiii au probleme la invatatura;
- Absenteismul scolar este intalnit tot mai des;
- Rata abandonului scolar creste;
- Relatiile conflictuale dintre colegi se amplifica;
- In unele cazuri violenta elevilor se rasfrange si asupra celor apropiati, a parintilor si a profesorilor.

PROCURAREA ȘI SISTEMATIZAREA INFORMAȚIILOR

Analiza activității școlare

- Rezultatele școlare ale elevilor observati sunt mai slabe;
- Nu isi indeplinesc sarcinile școlare decat cu mare dificultate;
- Elevii sunt atrasi de activitatile unor grupuri defavorizate in detrimentul scolii si al familiei;
- Violenta devine "o solutie" universal valabila pentru orice problema intalnita.

Relații sociale

- Familie - relatiile dintre parintii sunt incordate, se intalnesc cazuri de violenta domestica, divort, decesul unuia dintre parinti;
- Tatal este violent, autoritar, coleric, consuma alcool, nu are un loc de munca stabil si uneori are aventuri extraconjugale;
- Mama este depasita de problemele financiare, de activitatile casnice, de educatia copiilor, afectata de probleme de sanatate, hiperemotiva, blazata;
- Fratii mai mari fac parte din grupuri de adolescenti rebeli, puterea imitatiei afecteaza mult fratii mai mici;
- Grupul de prieteni are un comportament similar, apartenenta/neapartenența la grup poate afecta siguranta elevului, comportamentele violente sunt incurajate si apreciate;
- Colegii de clasa au o situatie financiara mai buna ceea ce declanseaza sentimentul de invidie, de neputinta in a-l egala pe celalalt, ii evita din cauza violentelor verbale si fizice pe care le manifesta.

DESCOPERIREA CAUZELOR

Influența mediului familial

Mediul familial reprezintă cea mai importantă sursă a agresivității elevilor. Multi dintre copiii care prezintă un profil agresiv provin din familii dezorganizate, au experiența divorțului părinților și trăiesc în familii monoparentale. Echilibrul familial este perturbat și de criza locurilor de muncă, de somajul ce-i atinge pe foarte mulți părinți. Părinții sunt confrunțați cu numeroase dificultăți materiale, dar și psihologice, pentru că au sentimentul devalorizării, al eșecului. În aceste condiții, ei nu mai sunt sau sunt mai puțin disponibili pentru copiii lor.

Pe acest fundal apar apoi probleme familiale foarte grave care-i afectează profund pe copii: violența intrafamilială, consumul de alcool, abuzarea copilului, neglijența, la care se adaugă și importante carente educaționale - lipsa de dialog, de afecțiune, instabilitate în cerințele formulate față de copil (trecuri de la o extremă la alta, de la o permisivitate exagerată la restricții foarte dure), utilizarea mijloacelor violente de sancționare a copilului pe motiv că *bătăia-i ruptă din rai*.

Sunt și părinți - și nu puțini - care privilegiază în mod exagerat relația afectivă în detrimentul rolului educativ pe care ar trebui să-și aibă în raporturile cu copiii lor: nu le impun nici un fel de interdicții, de reguli, emit puține exigente și caută să evite conflictele. Această absență cvasi-totală a constrângerilor (în afara școlii) îl va determina pe elev să adopte în școală comportamente de refuz a exigențelor profesorilor.

Influența mediului social

Mediul social conține numeroase surse de influență de natură să inducă, să stimuleze și să întretină violența școlară: situația economică, slăbiciunea mecanismelor de control social, inegalitățile sociale, criza valorilor morale, mass-media, disfuncționalități la nivelul factorilor responsabili cu educația tinerilor, lipsa de cooperare a instituțiilor implicate în educație.

Am observat că, conjunctura economică și socială provoacă anumite confuzii în rândul tinerilor, care încep să se îndoiască de eficacitatea școlii, de utilitatea științei. Și aceasta cu atât mai mult cu cât constată că școala nu îi asigură inserția profesională. Valorile tradiționale vehiculate în școală - munca, meritul, efortul - cunosc o eroziune vizibilă.

Un mediu social în criză (criza locurilor de muncă, criza familiei, criza valorilor) afectează profund dezvoltarea personalității copilului.

Influenta mediului scolar

De multe ori comunicarea este lateralizata, adica profesorul e cel care permite si care monopolizeaza comunicarea, iar elevul ramane doar un receptor pasiv. Comunicarea intre elevi in cadrul unor grupuri de lucru este destul de restransa, iar opiniile elevilor cu privire la viata clasei sunt prea putin luate in considerare. Nevoia de expresie si de comunicare e nevoie fundamentala a oricarui individ, iar grupul scolar este un loc privilegiat de satisfacere a acestor nevoi. Nesatisfacerea lor antreneaza inevitabil o frustrare ce se va reduce prin comportamente agresive.

Si alte componente ale atitudinii profesorului fata de elevi pot genera situatii conflictuale si comportamente violente ale elevilor. Unii profesori adopta o atitudine de ignorare dispretuitoare a elevilor, corelata cu tendinta de evaluare a lor in termeni constant negativi si depreciativi.

F. Dubet spune ca indiferenta profesorilor este cea mai importanta manifestare a dispretului fata de elevi. Sunt numerosi elevii care sufera ca urmare a acestor judecati negative ale profesorului, pentru ca ele vin sa intareasca propriul lor sentiment de indoiala, de descurajare, de lipsa de incredere in fortele proprii. Acest dispret, o data interiorizat, poate antrena un ansamblu de consecinte in plan comportamental: lipsa de comunicare, pasivitatea la lectie, indiferenta sau, dimpotriva, perturbarea lectiilor, dezvoltarea unor atitudini ostile, provocatoare.

Bibliografie selectiva

Neamtu, C., *Devianta scolara*, Editura Polirom, Iasi, 2003

Paun, E., *Scoala. Abordare sociopsihopedagogica*, Editura Polirom, Iasi, 1999

Preda, V., *Delincventa juvenila. O abordare multidisciplinara*, Presa Universitara Clujeana, Cluj Napoca, 1981